

Kleine kinderen
Grote
Kansen

Studiedag Kleine Kinderen Grote Kansen

12 december 2023

Inspiratiesessie 2: Hoor je s in sok? Aan de slag met klanken en letters in alle kleuterklassen.

Marlies Algoet

Odisee
DE CO-HOGESCHOOL

 Koning
Boudewijnstichting
Samen werken aan een betere samenleving

 Vlaanderen
is onderwijs & vorming

Kleine kinderen
Grote
Kansen

Doelen

Na deze workshop

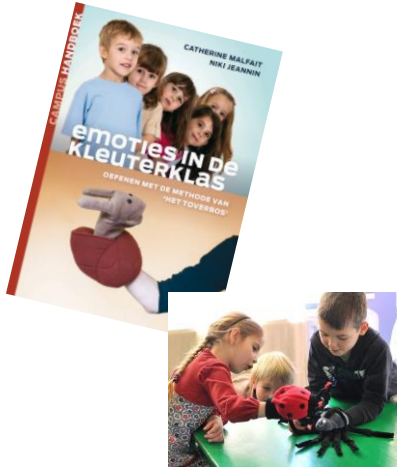
... heb je **inzicht** in recente wetenschappelijke bevindingen rond klanken en letters in alle kleuterklassen

... weet je wat **mogelijk** is bij welke leeftijdsgroep

... hebben de liefhebbers van letterkoekjes hun executieve functies flink geoefend

Wie ben ik?

PROJECT

ELODIE

Effectief LeesOnderwijs Doet Iederen Excelleren

Postgraduaat Leescoach

Campus Brussel Technoliegcampus Gent Postgraduaat

Naar meer en krachtig leesplezier op school!

Vlaamse leerlingen scoren op het vlak van begrijpend lezen lager dan leerlingen uit andere West-Europese landen. Het niveau voor begrijpend lezen is in 10 jaar tijd fors gedaald (PIRLS, 2016). Kinderen en jongeren lezen steeds minder boeken (SCP, 2018). Janssens hebben een achterstand in lezen ten aanzichte van meisjes (Stichting

Wie zijn jullie?

- Peuter- of 1^e KK
- 2^e of 3^e KK
- Graadsklas
- Zorg
- 1^e LJ
- Lerarenopleiders
- Mensen met een klankzuivere voornaam
- Liefhebbers letterkoekjes

MET LETTERKOEKJES
EN RIJMPJES LEER
JE VLOTTER LEZEN!

Klanken en letters in de kleuterschool

1. Quiz
2. Fornuis: overzicht van wat je kunt oefenen in de kleuterklas
3. Websites, leesvoer

Klanken en letters in de kleuterschool

1. Quiz
2. Fornuis: overzicht van wat je kunt oefenen in de kleuterklas
3. Websites, leesvoer

MET LETTERKOEKJES
EN RIJMPJES LEER
JE VLOTTER LEZEN

QUIZ

5 stellingen / vragen

In groepjes

3' min. per stelling

Persoon met kortste voornaam = gespreksleider + tijd in de gaten houden

Persoon met langste voornaam = straks woordvoerder

1. Stelling:

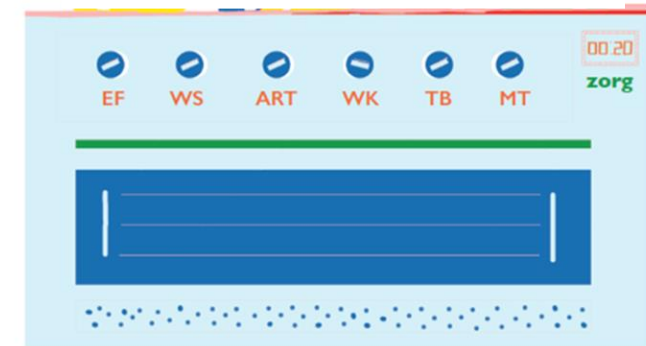
in klassen met veel meertaal-lerende kleuters die het Nederlands nog niet zo goed beheersen, werken we beter niet met klanken en letters.

We zetten in die klassen beter alle tijd in op het vergroten van de mondelinge taalvaardigheid.

Waar of niet waar.

voorbereidend technisch lezen

krachtige en motiverende lees- en schrijfumgeving

EF: executieve functies WS: woordenschat ART: articulatie WK: wereldkennis
TB: taalbewustzijn MT: mondelinge taalvaardigheden

2. Stelling:

als je het klankbewustzijn wil oefenen, start je met **grotere** eenheden zoals woorden (fiets-bel) en klankgrepen (ka-bou-ter-muts),

vooral eer je naar de **kleinste** eenheden, de klanken, gaat (/m/ /e/ /s/).

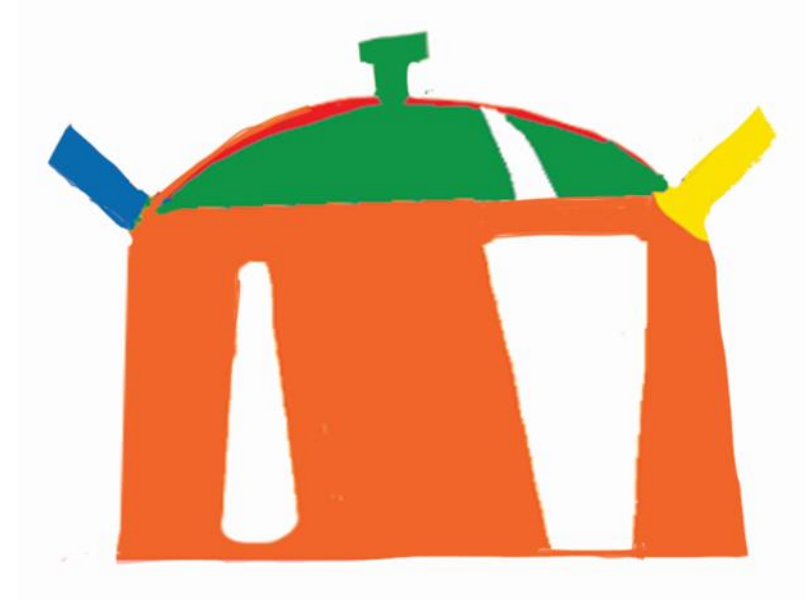
Waar of niet waar.

3. Vraag:

moeten kleuters echt actief letters kennen voor ze naar het eerste leerjaar gaan?

En indien wel: hoeveel klankletterkoppelingen moeten ze dan kennen?

4. Vraag:

welke letters gebruik je in de kleuterklas?

De leesletters?

DE HOOFDLETTERS?

De schrijffletters?

5. Stelling:

het is belangrijk om spontaan schrijven te stimuleren, van eerste kleuterklas tot en met eerste leerjaar.

Verbeter niet. Het is niet erg dat het kind 'fouten' schrijft.

Waar of niet waar.

1. Stelling:

in klassen met veel meertaal-lerende kleuters die het Nederlands nog niet zo goed beheersen, werken we beter niet met klanken en letters.

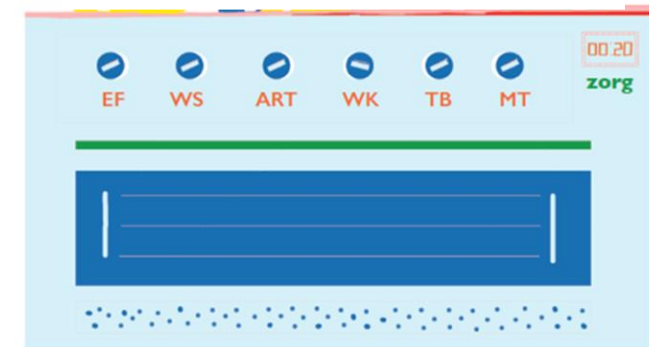
We zetten in die klassen beter alle tijd in op het vergroten van de mondelinge taalvaardigheid.

Waar of niet waar.

woordvoerder: persoon met langste naam

voorbereidend technisch lezen

krachtige en motiverende
lees- en schrijfomgeving

EF: executieve functies WS: woordenschat ART: articulatie WK: wereldkennis
TB: taalbewustzijn MT: mondelinge taalvaardigheden

Stelling 1: niet waar

MET LETTERKOEKJES
EN RIJMPJES LEER
JE VLOTTER LEZEN!

In eigen moedertaal wél mondelinge taalvaardigheid

Alle kinderen: spontane interesse in letters. Doe je er niets mee: verdwijnt vaak...

mondelijke taalvaardigheid → ontluikende geletterdheid

mondelijke taalvaardigheid ← ontluikende geletterdheid

Dixon, C., Thomson, J.M., & Fricke, S. (2020). Language and reading development in children learning English as an additional language in primary school in England. *Journal of Research in Reading*, 43(4), 309-328.

2. Stelling:

als je het klankbewustzijn wil oefenen, start je met **grotere** eenheden zoals woorden (fiets-bel) en klankgrepen (ka-bou-ter-muts),

vooral eer je naar de **kleinste** eenheden, de klanken, gaat (/m/ /e/ /s/).

Waar of niet waar.

Stelling 2: NIET WAAR

MET LETTERKOEKJES
EN RIJPIJES LEER
JE VLOTTER LEZEN!

Stelling 2: NIET WAAR, maar ...

MET LETTERKOEKJES
EN RIJNEN LEER
JE VLOTTER LEZEN!

Stelling 2: NIET WAAR

Enkel **klankbewustzijn** is een voorspeller voor vlot leren lezen

Werken met **klankgroepen** is geen klankbewustzijn

Is verwarrend (eerst klankgroepen klappen, dan klanken klappen)

Jordi Casteleyn: “Je moet bij kleuters ook **inzetten op fonemen**. Zo leren ze dat woorden uit losse klanken opgebouwd zijn die in relatie staan met letters. Klankkennis is de superheld voor het leesonderwijs en kan je zelfs redelijk geïsoleerd aanpakken: ‘Welke klanken hoor je in ‘snoep’? En wat hoor je als de -n wegvalt?’ Het voorspelt méér dan de socio-economische achtergrond hoe vlot leerlingen later begrijpend lezen.”

Begrijpend lezen: hoe maken we elke leerling sterker?
(Interview met experten Hilde Van Keer en Jordi Casteleyn.
Klasse, 2/10/23, <https://www.klasse.be/670201/begrijpend-lezen-hoe-maken-we-elke-leerling-sterker/>

Stelling 2: NIET WAAR

Kabouters + muts = kaboutermuts
Pop + je = kleine pop
Ka-bou-ter
Rijmen! M-os rijmt op v-os

Taalbewustzijn

Wat is langer: reus of kabouter?
Een bank is 2 dingen!
Een zin bestaat uit woorden.

Fonologisch
bewustzijn

Fonemisch
bewustzijn of
klankbewustzijn

Eerste klank van pop is /p/
Maan heeft drie klanken
Doe de /m/ weg in maan en je hebt aan

Stelling 2: NIET WAAR, maar ...

Enkel klankbewustzijn is een voorspeller voor vlot leren lezen.

Ruimer fonologisch bewustzijn & taalbewustzijn zijn interessant voor:

- Taalbeschouwing (hoe maken we woorden)
- Inzicht in taal
- Taalgevoeligheid (rijmen)

Mijn kleuters kunnen dat niet.

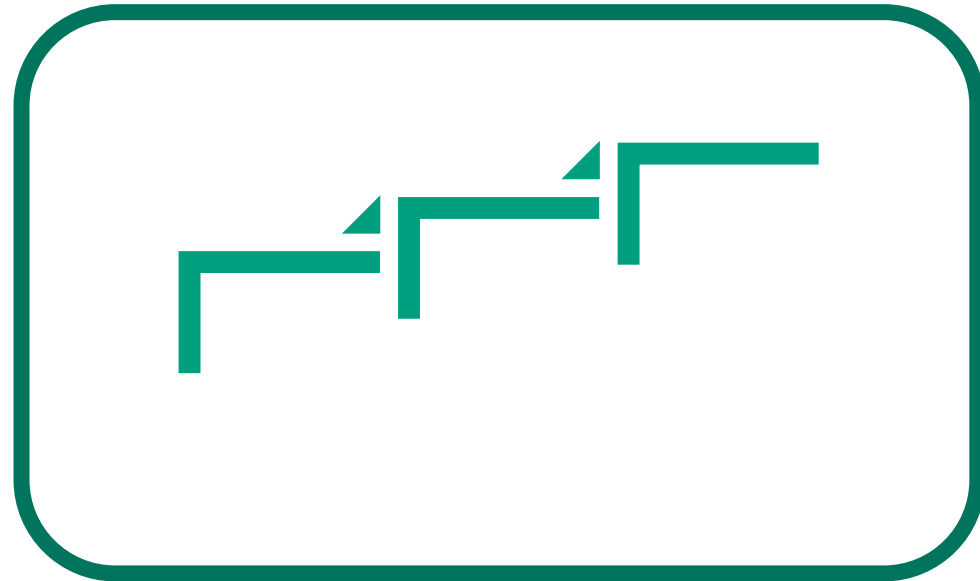
In de diepte

Klankbewustzijn

Klankgroepen

Rijmen

Telkens weer is de sleutel:

Klankbewustzijn: stap voor stap

Tweede en derde kleuterklas en eerste leerjaar

Tweede kleuterklas

Auditieve discriminatie

Auditieve synthese

Auditieve analyse

Auditieve manipulatie

Sok wordt sik wordt ik

sok bestaat uit 3 klanken: s o k

s+o+k = sok

Hoor je de s in sok?

Klankbewustzijn: stap voor stap

Tweede en derde kleuterklas en eerste leerjaar

Tweede kleuterklas

Auditieve discriminatie

Auditieve synthese

Auditieve analyse

Auditieve manipulatie

Klank tussen klanken

Klank in woord

Plaats woord

Zelf zoeken

Gedeeltelijk met klankverlenging

gedeeltelijk

volledig

1^e klank

Hoeveel klanken

Welke klanken

weglaten

Veranderen toevoegen

omkeren

Klankbewustzijnstaken 2^e KK en 3^e KK

Auditieve discriminatie

Klank herkennen tussen andere klanken

Spring als je de klank /s/ hoort:

s a k m // s z v f

Klank herkennen in woorden

Hoor je de klank /s/ in het woord?

soep kam sint // zout sok fee

Plaats van de klank in het woord herkennen

Hoor je /s/ vooraan of achteraan in sok?

Zelf voorwerpen zoeken met de klank

Zoek voorwerpen met de klank s

Klankbewustzijnstaken 3^e KK

Auditieve
synthese

Gedeeltelijke
synthese met
klankverlenging

Plak het woord:
maaa ... n → maan

Gedeeltelijke
synthese

Plak het woord:
m ... aan → maan

Volledige
synthese

Plak het woord:
m ... aa...n → maan

Klankbewustzijnstaken 3^e KK

Auditieve
analyse

Auditieve
analyse

Wat is de eerste klank van
sok?

Auditieve
analyse

Hoeveel klanken hoor je in
sok?

Auditieve
analyse

Welke klanken hoor je in sok?

Klankbewustzijnstaken 3^e KK

Auditieve manipulatie

Auditieve deletie

Ik laat klanken weg: als je /k/ weglaat
uit **boek**, krijg je **boe**

Auditieve manipulatie

Ik verander / voeg klanken toe:
boe wordt **koe**, **koe** wordt **koek**

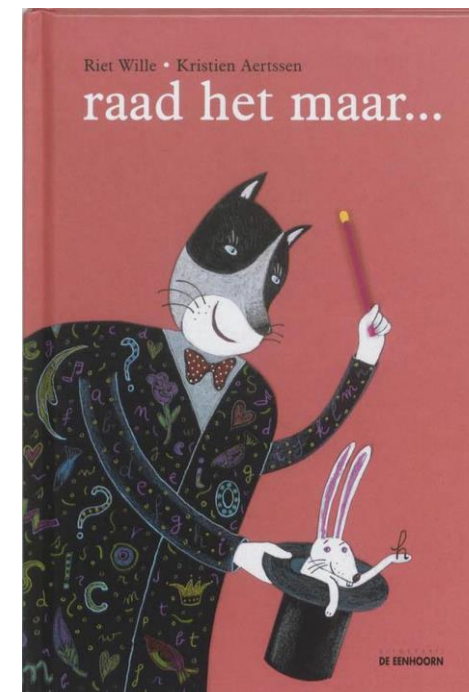
Auditieve manipulatie

Ik verwissel klanken:
maan wordt **naam**, **peer** wordt **reep**

neem een os.
zet daar een v voor,
maak hem ros,
en laat hem los
in het bos.
(soʌ)

peer.
keer die maar om.
voor je het weet,
heb je nog iets
dat je eet.
(dæɪ)

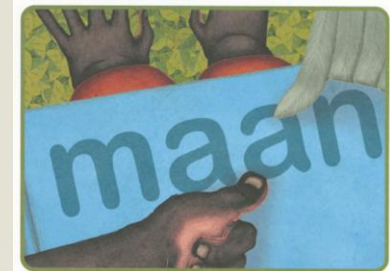
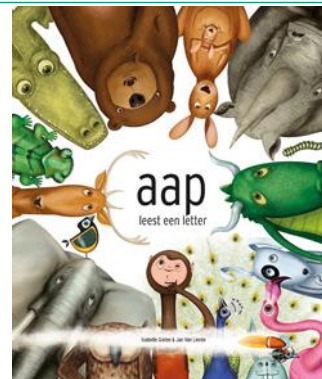
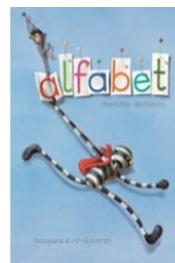
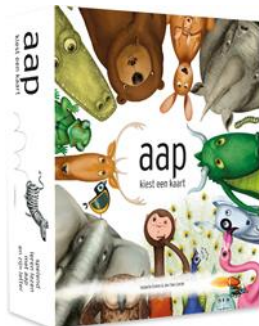

Voor welke klankbewustzijnstaken bruikbaar?

In dit boek vind je drie verhaaltjes over Pim, met allemaal woorden met de klank /p/. (Er zijn ook verhaaltjes over de /m, s, k/ met bijhorende personages: Mo, Stijn en Kaatje.)

Bij het boek zijn er downloadbare werkblaadjes, om rond auditief klankbewustzijn te werken.

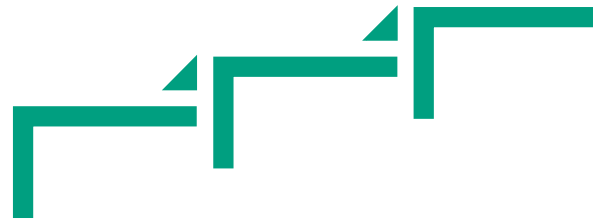

uil wijst de letters aan met zijn vleugel.
 luister goed en zeg mij na.
 m aa n maan, zegt uil.
 m aa n maan, doet aap hem na.
 hij wijst met zijn duim langs de letters.

Stelling 2: NIET WAAR, maar ...

Hoe zit dat nu met dat rijmen en met die klankgrepen?

Ook daar:

klankgrepen

(Naar idee van A. Geudens, K. Schraeyen)

reuzenstappen
zin in woorden

Mama is lief.

gewone passen
ss in woorden

kook-boek

springen
woord in klankgroepen

sok-je, pad-de-stoel

op de tenen
woord in klanken

m-o-l

Rijmen

Olleke bolleke
rebusolleke
Olleke bolleke KNOL!

PASSIEF rijmen

‘passief’ rijmen: versjes, rijmpjes, poëzie: **van onschatbare waarde**
- Taalgevoeligheid, muzikaliteit, geborgenheid, gezelligheid

Van in de peuterklas: schootrijmpjes, kriebelrijmpjes, zingen, genieten van poëzie!

Als het kan: thuishalen (ouders die inspreken)

*Handjes draaien, koekenbakken vlaaien
Handjes draaien, koekenbakken vis
Ge kunt het niet geloven ...*

Ballonnetje
Blazen
PANG!

De poes schrikt zich rot.
De poes die is bang.
Bal bal ballonnetje
Pang, pang, pang!

M. Diekman

rijmen

ACTIEF rijmen vanaf +/- 4 jaar

- **Belangrijk voor taalbewustzijn.**
 - 2,5 j.? 3 j.? Wat rijmt op vuur: muur, water, kip → water!
- Taalgevoeligheid, muzikaliteit, genieten

Rijmen

(dank aan K. Schrayen en A. Geudens - Elodie)

Rijmt het of niet?

- Boom – tak
- *Boom* - **beer**

versus

- Boot – bot
- *Boom* - *boor*
- Boot – boon

Met prenten of zonder prenten

• Zoek wat rijmt:

- Boom: tak – oom – dief
- versus
- Boom: oom - bom - oor

Met prenten of zonder prenten

▣ Wat rijmt op ...

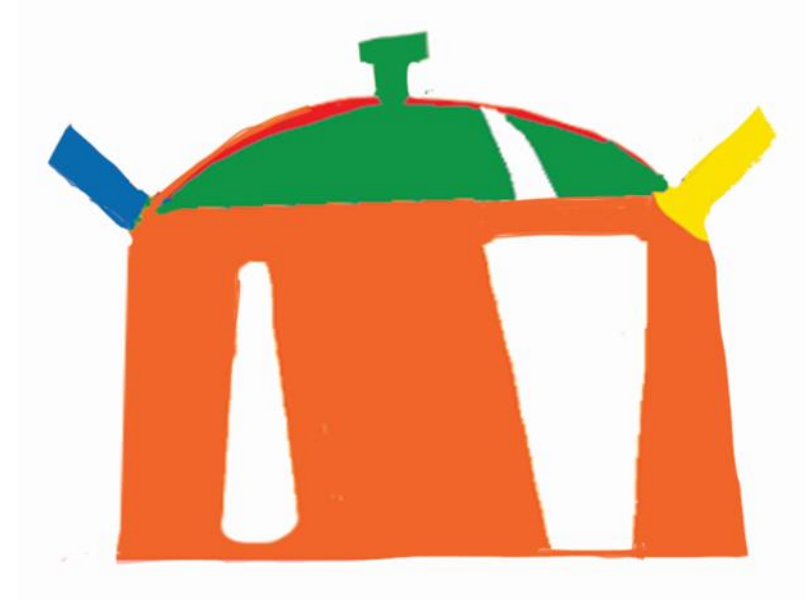
- Boom?

3. Vraag:

moeten kleuters echt actief letters kennen voor ze naar het eerste leerjaar gaan?

En indien wel: hoeveel klankletterkoppelingen moeten ze dan kennen?

Vraag 3: best wel

En wel liefst minstens 12 à 15

MET LETTERKOEKJES
EN RIJNEN LEER
JE VLOTTER LEZEN!

Staat niet in ontwikkelingsdoelen.

MAAR: spontane interesse én grote voordelen.

Welke letters?

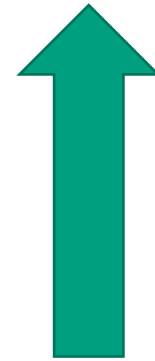
- Niet: q, x, y
- 2KK: gemakkelijke klanken: a, o, i, m, f, z, ...
- 3 KK:
 - ook moeilijker klanken: p, t, k, aa, oo, ee, ui, oe ...
 - de eerste letters van eerste leerjaar (i, k)

Passieve letterkennis

Ik zie het woord **ХОЛОДНЫЙ**
Ik zie al die afzonderlijke tekens, maar ik kan er geen klank aan koppelen. Ik herken wel het Cyrillisch schrift.

Actieve letterkennis

Ik zie het teken t en ik weet dat dat de klank /t/ is.

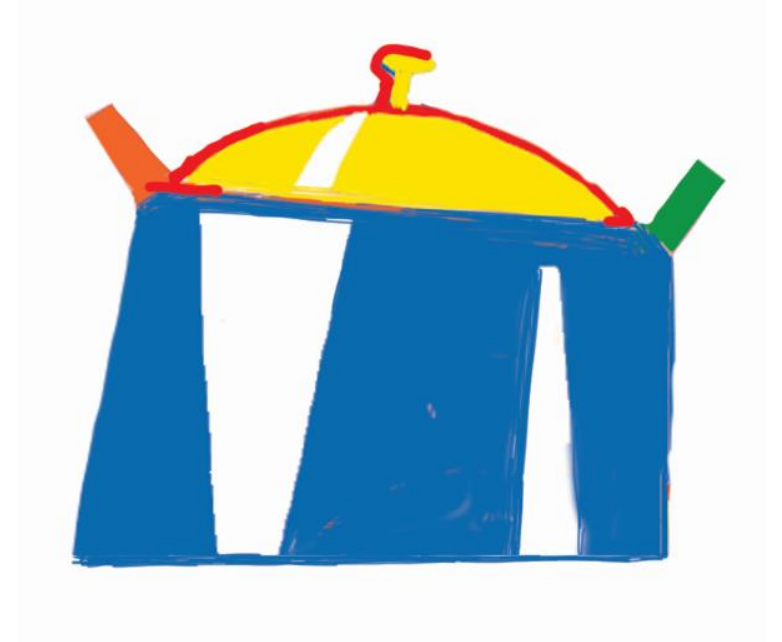
4. Vraag:

welke letters gebruik je in de kleuterklas?

De leesletters?

DE HOOFDLETTERS?

De schrijffletters?

**MET LETTERKOEKJES
EN RIJNEN LEER
JE VLOTTER LEZEN!**

Enkel schrijffletters als jij schrijft.

Als kleuters zelf (na)schrijven: vooral hoofdletters (maar mix met leesletters als ze spontaan schrijven)

Om te spelen, in de klas, in de buurt, om op te hangen aan de muur: alle letters

Voor actieve letterkennis: leesletters eerste leerjaar

leesletters eerste leerjaar

letterposter is handig

Tweede kleuterklas

m o l
M O L

v i s
V I S

Als je zelf
woordkaartjes maakt,
let dan hierop:

Derde kleuterklas

m o l
M O L

v i s
V I S

5. Stelling:

het is belangrijk om spontaan schrijven te stimuleren, van eerste kleuterklas tot en met eerste leerjaar.

Verbeter niet. Het is niet erg dat het kind 'fouten' schrijft.

Waar of niet waar.

5. Stelling: waar

MET LETTERKOEKJES
EN RIJPIJES LEER
JE VLOTTER LEZEN!

Spontaan schrijven

Belangrijke voorspeller van vlot leren lezen.

Kind toont wat het allemaal weet en kan op vlak van actieve letterkennis, schrijfrichting, functies van taal, ...

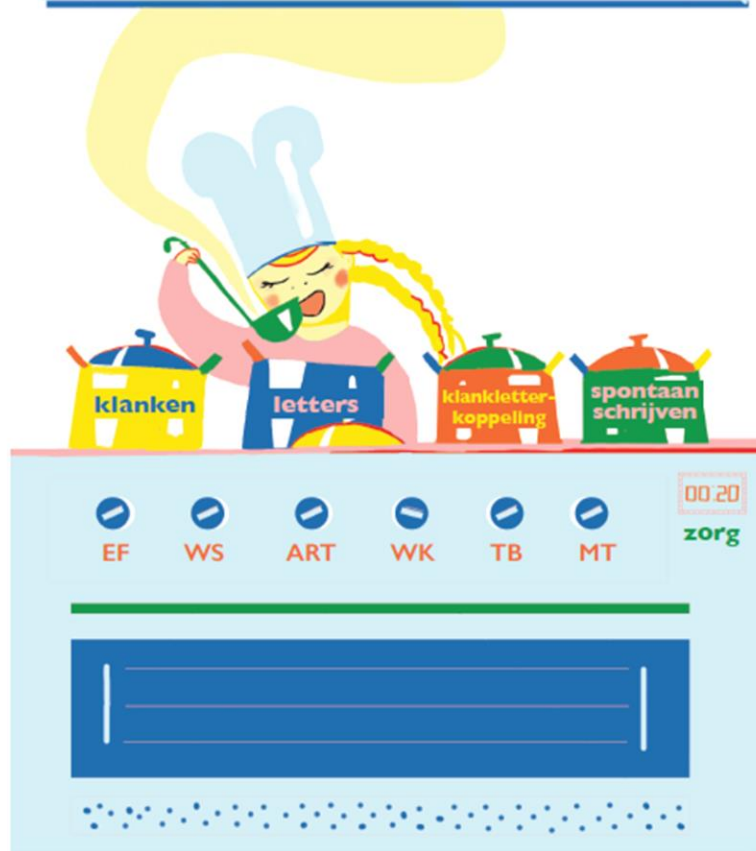
Niet verbeteren

Peuterklas → eerste leerjaar!

Klanken en letters in de kleuterschool

1. Quiz
2. **Fornuis: overzicht van wat je kunt oefenen in de kleuterklas**
3. Websites, leesvoer

krachtige en motiverende
lees- en schrijfomgeving

Vraag 1 en letterkoekjes

Vragen & stellingen 2, 3, 4, 5

EF: executieve functies WS: woordenschat ART: articulatie WK: wereldkennis
TB: taalbewustzijn MT: mondelinge taalvaardigheden

Benoemsnelheid?

- 1 KK: Gericht leren luisteren (klanken en geluiden)
- 2- 3KK: klanken multi-sensorieel of alzijdig verkennen: horen, voelen, uitspreken
- 2-3 KK- 1LJ: klankbewustzijn in al zijn facetten

1, 2, 3 KK

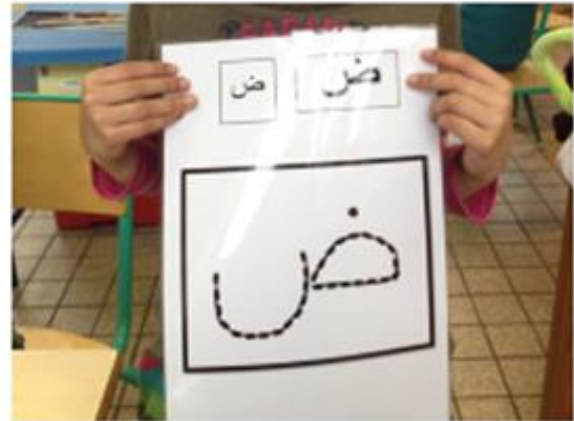

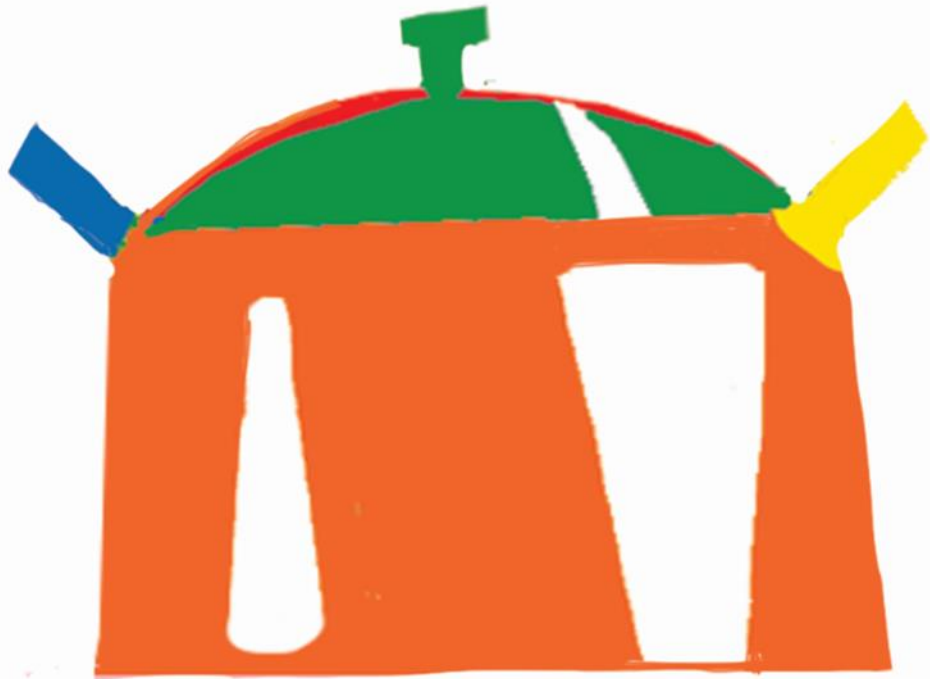
SPELEN met letters

letters nadoen
letters maken
letters tekenen
letters versieren

...

Passieve letterkennis

Klankletterkoppeling

of

alfabetisch principe

ACTIEVE LETTERKENNIS

Actief letters leren

Vanaf 2^e KK

Vanaf 2^e KK

Je werkt met een klank en biedt onmiddellijk de letter aan

Je zegt vaak: kijk daar hangt de letter f van de klank /f/

Je zegt vaak:

- ik **hoor** de klank /f/ in fee, als ik het woord schrijf, **zie** ik de letter f;
- dief eindigt op de klank /f/, als ik het woord schrijf, zou ik dan ook de letter f zien op het einde van het woord?
Ja!

Klankletterlotto's: derde kleuterklas vooral

Klank-letterkoppeling in de tweede en derde kleuterklas Spelletjes bv. letter-klanklotto (derde kleuterklas)

m			
v			
s			

= invented spelling
= doe alsof schrijven
= functioneel schrijven
= voorbereidend
communicatief
schrijven

**ALLE KLEUTERKLASSEN
+ eerste leerjaar!!**

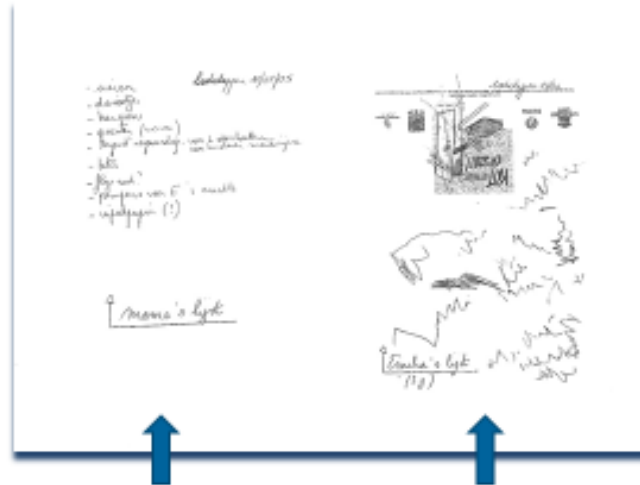
ONTZETTEND BELANGRIJK

Wat is spontaan schrijven?

Het kind schrijft in zijn eigen spelling (of krabbels), 'zoals de grote mensen, zoals in het echt'.

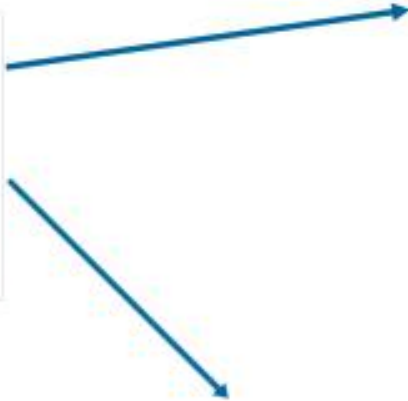
Benjamin, 3,8 j.:
Schrijft voor het plezier

Mama's boodschappenlijst

Emilia's lijst, 3 j.

Knoppen en dampkap

EF: executieve functies **WS:** woordenschat **ART:** articulatie **WK:** wereldkennis
TB: taalbewustzijn **MT:** mondelinge taalvaardigheden

Zorgknop

Wie?

krachtige en motiverende lees- en schrijfumgeving

klanken letters klankletterkoppeling spontaan schrijven

EF WS ART WK TB MT **zorg**

EF: executieve functies WS: woordenschat ART: articulatie WK: wereldkennis
TB: taalbewustzijn MT: mondelinge taalvaardigheden

Kansarmoede

Spraak- en taalontwikkelingsproblemen

Familiale dyslexie

Laag geboortegewicht

Zwak werkgeheugen

Zwakke benoemsnelheid

Problemen met spelletjes rond fonol. en klankbewustzijn

Weinig interesse lees- en schrijfactiviteiten

Weinig tot geen letters kennen

Eigen naam niet kunnen schrijven

Andere factoren

intelligentie

zicht

gehoor

fijne motoriek

basisbehoeften: voeding, slapen, stresssituaties thuis,
licht, ...

Risicokleuters: langere 'gaar'tijd

Knoppen harder zetten

Meer oefenkansen + intensere begeleiding

- Preteaching
- Frequenter & intenser oefenen
- Kleine groep
- Extra feedback

ZO ONTZETTEND BELANGRIJK

Eerste leerjaar: idealiter

Odisee
DE OO-HOESCHOOL

Peuterklas t.e.m. derde kleuterklas

Kleine kinderen
Grote
Kansen

Klanken en letters in de kleuterschool

1. Quiz
2. Fornuis: overzicht van wat je kunt oefenen in de kleuterklas
3. **Websites, leesvoer**

Meer lezen?

Klasse > Klastips > Lezen en taal

SPECIALIST

Kleuters voorbereiden op lezen? Werk aan klankbewustzijn

Laatste wijziging: 26 oktober 2023 • 5 minuten lezen

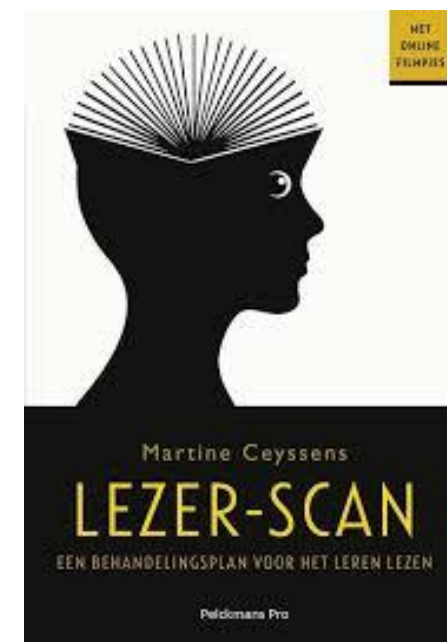
Klankbewustzijn is bij kleuters een belangrijke voorspeller van leesvaardigheid. “Elke kleuter heeft baat bij voorbereidende leesactiviteiten”, zegt expert Lieve Van Severen (Odisee). “Met klankbewustzijn – én letterkennis – kan je al vroeg beginnen.”

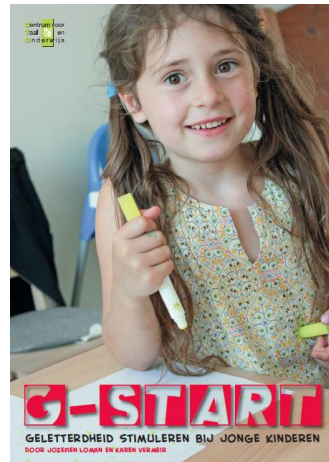
TIPS

Hoe maak je kleuters klankbewust? 5 tips

vakliteratuur

methodes

Bouw!

Lexima

Vorbereidende lees- en spellingvaardigheden

Contact | Inloggen | arteveldehogeschool

Home | Achtergrond | Contact

Fonologisch bewustzijn

Vorbereidend lezen

Vorbereidend communicatief schrijven

Fonologisch bewustzijn en foneembewustzijn verwijzen naar het inzicht in de klankstructuur van de woorden. Het gaat om het onderscheiden, herkennen en manipuleren van lettergrepen en klanken in gesproken woorden (de Jong, 2014; Goldstein e.a., 2017).

In functionele situaties ervaren dat lezen een communicatieve betekenis heeft, leidt tot de visuele herkenning van eenvoudige woorden en letters (Ehl, 2012).

Opmerken en ervaren dat schrijven een communicatieve betekenis heeft, leidt tot spontane schrijfpogingen bij kleuters in spel en in functionele situaties (Sénechal, Ouellette, Pagan & Lever, 2012).

Onderwijscentrum brussel

Kaatje Klank - navorming 3h

Vanuit onderzoek

Enkele websites

www.kaatjeklank.be

<https://fit-voor-lezen.thomasmore.be/>

<https://sites.arteveldehogeschool.be/voorbereidendeleesenspellingvaardigheden/>

<https://kleutergewijs.wordpress.com/>

<https://leesscan.be/>

<https://www.uantwerpen.be/nl/projecten/taaltrajecten/>

<https://www.uantwerpen.be/nl/projecten/les-in-lezen/>

Belang van monitoren

KLEUTERS FIT VOOR LEZEN

10 signalen voor latere leesproblemen

Is je kleuter **fit voor lezen**? Zal hij een goede leesstart maken of is er extra aandacht nodig? Vink de **signalen** aan die je herkent bij je kleuter. Surf naar fit-voor-lezen.thomasmore.be of klik op een signaal voor meer informatie en concrete tips.

Naam kleuter:

	midden 2 ^e kleuterklas	midden 3 ^e kleuterklas
 <p>1. Taalbewustzijn De kleuter heeft het lastig met spelen met en nadenken over taal (klanken, woorden en zinnen los van hun betekenis).</p>	☐	☐
 <p>2. Mondelinge taal De kleuter heeft moeite met de mondelinge taal, in de moedertaal en/of in het Nederlands: <ul style="list-style-type: none"> Hij is moeilijk verstaanbaar. Hij heeft moeite met het begrijpen en/of gebruiken van woorden en zinnen. Hij kan een kort verhaal moeilijk volgen of vertellen. </p>	☐	☐
 <p>3. Letterkennis De kleuter herkent geen of maar een paar letters.</p>	☐	☐
 <p>4. Fonemisch bewustzijn De kleuter hoort geen losse klanken in woorden (bv. /v/ in 'vis').</p>	☐	☐
 <p>5. Familiale aanleg De kleuter heeft een (groot)ouder of broer/zus met leesproblemen.</p>	☐	☐

* in de 2^e kleuterklas zijn deze signalen minder alarmerend

Google de titel: online monitoring-lijsten bij het boek

Fit voor lezen

marlies.algoet@odisee.be
lieve.vanseveren@odisee.be
evelien.gheeraert@odisee.be
sanne.feryn@odisee.be